

CUPRINS

CAPITOLUL I

FUNDAMENTELE PSIHOPEDAGOGIEI SPECIALE.....7

1.1. Noțiuni introductive.....	7
1.2. Specificul activității psihice.....	19
1.2.1. Activitatea psihică - dezvoltare și regres	19
1.2.2. Activitatea psihică la persoanele supradotate	20
1.3. Fișa psihopedagogică - forma de cunoaștere și caracterizare a copilului.....	25
1.4. Metode de identificare a deficiențelor în psihopedagogie	33
1.5. Ramurile psihopedagogiei speciale.....	36
1.5.1. Psihopedagogia deficiențelor mintale (de intelect).....	36
1.5.2. Psihopedagogia deficiențelor de auz	52
1.5.3. Psihopedagogia deficiențelor de vedere	62
1.5.4. Psihopedagogia deficiențelor de limbaj - logopedia	74
1.5.5. Psihopedagogia deficiențelor de comportament	88
1.5.6. Psihopedagogia deficiențelor fizice și psihomotorii.....	93
1.5.7. Psihopedagogia deficiențelor de atenție - ADHD	108
1.5.8. Psihopedagogia persoanelor cu polideficiențe - Autismul	129
1.5.9. Psihopedagogia persoanelor cu aptitudini superioare - supradotații	134

CAPITOLUL II	
INTEGRARE ȘI INCLUZIUNE ÎN SISTEMUL DE ÎNVĂȚĂMÂNT	153
2.1. Copiii cu Cerințe Educative Speciale	153
2.2. Educația integrată.....	156
2.2.1. Individualizarea procesului educațional pentru elevii cu CES	175
2.2.2. Managementul unei clasei de elevi care include și elevi cu CES	204
2.2.3. Valorificarea tehnologiei informației și comunicației (TIC) în procesul educațional	206
2.2.4. Proiectarea didactică adaptată și pentru elevii cu CES.....	209
2.3. Educația pentru diversitate.....	221
BIBLIOGRAFIE	225

CAPITOLUL I

FUNDAMENTELE PSIHOPEDAGOGIEI SPECIALE

1.1. NOȚIUNI INTRODUCTIVE

Științele pedagogice și psihopedagogice au cunoscut un avânt semnificativ în ultimele decenii. S-au constituit noi domenii și s-a pus accent tot mai mare pe caracterul aplicativ, pornind de la nevoia de cunoaștere a copilului și de evaluare a capacităților sale psihice, în vederea adoptării unor strategii eficiente privind procesul educativ. Diferențele psiho-fizice dintre copii, impun o organizare și o diferențiere a educației.

Știința este sfera de activitate umană care are menirea de a elabora și sistematiza teoretic cunoștințele obiective despre realitate.

Pedagogia are ca obiect de studiu - educația. În acest sens, este necesar să precizăm că pedagogia nu se confundă cu educația - ca fenomen socio-uman, ci ea este o teorie despre educație, este știința educației. Pedagogia este știința care studiază legile educației tinerei generații în special. Ea studiază însă și legile educației adulților, ale educației omului pe parcursul întregii sale vieți. În calitate de știință a educației, pedagogia studiază esența, idealul, conținutul, metodele, mijloacele și formele educației, urmărindu-se formarea pe baze științifice și eficiente a personalității și profesionalității tinerei generații pentru

activitatea social-utilă. Având în vedere că educația se desfășoară în cea mai mare parte în instituțiile de învățământ, în care se realizează instrucția și educația tinerei generații, pedagogia poate fi definită și ca știință ce studiază legile, esența, idealul, conținutul, metodele, mijloacele și formele instrucției, educației și învățământului tinerei generații. Așa cum s-a menționat, pedagogia își extinde studiul său și asupra educației și perfecționării personalității și profesionalității adulților. Sistemul științelor pedagogice reprezintă ansamblul disciplinelor (ramurilor) pedagogice, care, în baza legităților și strategiilor educaționale generale, studiază în mod adecvat diferitele laturi, stadii, profile sau aspecte educaționale specifice. Analiza termenului de pedagogie întretine o anumită conotație restrictivă, evident în plan etimologic, termenul pedagogie derivă din cuvântul grecesc (paidagogia = a conduce copilul; în limba greacă, paid = copil; agoge = a conduce) și istoric (în tradiția antică, pedagogul, paedagogus era „un sclav care avea sarcina de a conduce copilul la școală”). Generalizarea experienței de secole, îmbinată cu concluziile cercetării științifice, surprinse de istoria științei, au omologat denumirea de pedagogie.

Denumirea de pedagogie este integrată organic în toate limbile de circulație universală: pedagogie (în franceză); pedagogik (în germană); pedagogia (în spaniolă); pedagoghika (în rusă); pedagogy (în engleză) etc.

Perspectiva epistemologică evidențiază calitatea pedagogiei de:

a) știință umană, plasată alături de „economie, antropologie, geografie, etnologie, istorie, politologie, psihologie, filosofie, filologie, care au ca obiect de cercetare diversele activități umane”, operele, instituțiile și relațiile rezultate în contextul acestora;

b) știință socială, plasată alături de sociologie, etnologie, antropologie socială, demografie, psihologie socială, care studiază comunitatea umană la nivel macrostructural sau microstructural;

c) știință a comunicării, alături de filologie, lingvistică, semiologie, care analizează raporturile de informare și de formare realizabile în diferite contexte socio-umane prin raționalizarea acțiunii în sens teleologic (prin raportare la scop) și tehnologic (prin interacțiunea subiect-obiect).

Abordarea sistemică a educației ca fenomen uman, social și de comunicare, plasează pedagogia la intersecția dintre științele umane, științele sociale și științele cognitive. Pedagogia acționează astfel la nivelul unui sistem deschis care presupune înțelegerea educației în contextul unor relații permanente cu mediul.

Psihopedagogia/Psihologia educației este o ramură aplicativă a psihologiei generale - știință care din analiza etimologică a cuvântului *psihologie* (*psyche* - psihic, suflet, spirit și *logos* - cuvânt, cunoaștere), se ocupă de cercetarea, cunoașterea și studierea activității psihice ale omului, adică procesele lui psihice, însușirile, fenomenele, capacitățile, comportamentul (atât ca proces intern, cât și ca manifestare externă), precum și personalitatea și trăsăturile umane; educația (vine din latinescul *educō-educere* care avea sensul de a înălța, a modela, a determina, a dirija pe cineva) și reprezintă un ansamblu de acțiuni desfășurate în cadrul unei comunității sau a întregii societății, în vederea transmiterii cunoștințelor, experiențelor acumulate de oameni, urmașilor săi.

Principalele probleme care constituie obiectul *Psihologiei educației*, nu diferă în mod esențial de problemele psihologiei, diferențele rezultă din considerentul că, Psihologia educației studiază procesul instructiv-educativ din punct de vedere psihologic, reprezintă o acțiune de educaționalizare.

Psihologia educației este o știință psihopedagogică prin obiectul ei, prin metodele și rezultatele obținute, având o sferă largă, de la psihologia copilului mic, a celor de vârstă școlară, a adolescenților, a tinerilor, a adulților, până când este activată „educația permanentă”¹.

¹ CRISTEA, Sorin, *Dicționar de pedagogie*, Editura Litera, București, 2000.

Psihologia școlară s-a dezvoltat în țara noastră pe parcursul secolului XX, prin contribuțiile semnificative ale marelui psiholog român Constantin Rădulescu Motru și psihopedagogul Nestor Iacob Marius care, sub îndrumarea lui C.R. Motru au pus bazele psihologiei școlare.

Locul Psihologiei educației în cadrul psihologiei generale este bine definit, psihologia educațională având un domeniu specific, dar fiind strâns legată de psihologia socială, psihologia vârstelor, psihologia adolescenților, tinerilor și adulților; constituie o ramură bine definită care pornește de la psihologia generală și interacționează cu cele menționate mai sus în cadrul procesului instructiv-educativ.

Etapa actuală a societății contemporane se consideră că este cea mai bună etapă a societății omenești, întrucât se realizează progres după progres, dezvoltarea economică este rapidă, vizibilă, și acestea toate se datorează nivelului de educație.

Educația privită în sens larg, putem spune că a apărut odată cu apariția oamenilor, pe lângă instinct, oamenii au început să învețe din experiențele proprii sau ale altora, așadar au început să se educe atât singuri cât și unii pe alții. Educația reprezintă factorul principal care vizează activitatea de formare a personalității umane. Dicționarele de pedagogie clarifică astfel educația: ansamblu de acțiuni desfășurate în mod deliberat într-o societate, în vederea transmiterii și formării de noi generații, a experienței de viață și de muncă, a cunoștințelor, a deprinderilor, a competențelor și a valorilor acumulate de oameni.

Definițiile date de marii filozofii ai lumii în ceea ce privește importanța fenomenului educațional au o puternică reverberație culturală și în prezent:

Jean Jacques Rousseau: *„educația este un proces natural care vizează nu numai natura umană; educația este viața însăși”*.

Immanuel Kant: *„scopul educației este de a dezvolta în individ toată perfecțiunea de care este susceptibil”*.

Herbert Spencer: „rolul educației este pregătirea tinerei generații pentru o viață cumpătată”.

Platon: „educația este arta de a forma bune deprinderi sau de a dezvolta aptitudinile native pentru virtute, acelor care dispun de ele”.

Societatea contemporană se află într-un dinamism fără precedent și pe un drum al globalizării pe care ne aflăm în prezent, avem nevoie de perfecționare și profesionalizare a educației, aceasta fiind nu numai un fenomen complex dar și complicat.

„Educația presupune o fuziune între cei care o dețin și cei care nu o au, pentru a o încorpora mai ușor, a o îmbogăți și a o transmite mai departe”².

Chiar și comportamentele înrădăcinate genetic cum este inteligența, au o determinare sau se repliază la incitări sociale. O predispoziție nativă a unei persoane nu apare de la sine ci se activează, se metamorfozează în raport cu un anumit mediu de primire natural sau social.

Instrumentele explicative și de dezvoltare psiho-educative pot deveni revelatoare în câmpul educațional, contribuind nu numai la cunoaștere cât și la perfecționare.

Psihologia educației reprezintă o disciplină cu metode și tehnici de cercetare proprii, cu teorii proprii, dar care studiază continuu problemele educației, pentru a formula noi principii, metode și tehnici educaționale. Intersectându-se cu psihologia și pedagogia, psihologia educației se concentrează pe identificarea, clasificarea, sistematizarea în educație, determinând astfel succesul sau insuccesul individual.

Teoriile privind educabilitatea prezintă dezvoltarea psihologică a ființei umane ca fiind rezultatul interacțiunilor factorilor interni - ereditatea și a factorilor externi - mediul și educația, fiind considerați cei mai importanți factori ai devenirii ființei umane, care amprentează în mod diferit, conferind unicitate fiecăruia.

² BONCU, Ștefan; CEOBANU, Cristian, *Psihologie școlară*, Editura Polirom, Iași, 2013.

Ereditatea se referă la elementele specifice care sunt transmise de la antecesorii la succesori sub forma codului genetic, altfel spus este o moștenire primită de la părinți, așa numita - *zestre genetică*, asta nu însemnând o moștenire pur și simplu a însușirilor părinților, ci o moștenire a informațiilor genetice, părinții transmit urmașilor nu însușiri gata formate, doar mesaje specifice. Descoperirile genetice nu prezintă cu date certe că informațiile genetice asupra eredității biologice, au influență și asupra dezvoltării psihice. Din datele recente ale geneticii, rezultă că prin zestrea genetică se pot determina unele din următoarele elemente: forma corporală, sexul, structura și starea funcțională (olfactivă, vizuală, auditivă), a aparatelor și sistemelor anatomice (respirator, digestiv, circulator, locomotor), precum și o serie de însușiri individuale cum ar fi culoarea pielii, a părului, a ochilor, etc.. Transmitia genetică se referă la faptul că genele organismului conțin ADN (acid dezoxiribonucleic). Aceste substanțe sunt alcătuite la rândul lor din gene. Genele sunt cele care poartă informații asupra dezvoltării biologice a organismului. Ființele umane au 23 de perechi de cromozomi (46 în total), jumătate moșteniți pe linie paternă. Există situații în care apare un cromozom în momentul concepției, ca de exemplu în sindromul Down. Autorii *Hayes și Orrel* precizează că în urma unei cercetări recente s-a sugerat că aproximativ 60% dintre copiii cu sindromul Down întâmpină doar dificultăți ușoare de învățare, numeroase dificultăți în acest sens fiind în mare măsură depășibile dacă încă din primul an din viață se intervine cu o instruire specială. Rezultatele slabe ale acestor copii (susțin aceiași autori) s-ar datora expectanțelor scăzute ale adulților și a unei insuficiențe stimulări intelectuale și fizice din partea acestora. În acest context se impune și precizarea că *genotipul* presupune cantitatea de informație stocată într-o celulă neactivată, în timp ce *fenotipul* este rezultatul interacțiunii dintre genotip și mediu³.

³ ATHANASIU, Andrei, *Tratat de psihologie medicală*, Editura Oscar Print, București, 1998.

³ *Ibidem*.